

De ekonomie van de heren is niet van adel.

De ene mode volgt op de andere, ook in de politiek en de ekonomie. Wat gisteren als hoogste waarheid werd aangeprezen is vandaag alweer vergeten. En morgen staan de kranten vol met weer nieuwe 'waarheden'. Maar wat blijft is de vaste wil van de rijken en hun regering om de armen de kosten van de krisis te laten betalen. Max van den Berg, de voorzitter van de PvdA, gelooft 'dat de krisis ten dele misbruikt wordt, niet om tot ekonomisch herstel te komen, maar om een aantal maatschappelijke ontwikkelingen tot stand te brengen die men blijkbaar al langer gewenst vond: jongeren terugzetten, afstand vergroten tussen uitkeringsgerechtigden en werkenden, een aantal regelingen en verworven rechten terugdrukken.' Helemaal waar, maar wel wat erg voorzichtig uitgedrukt. Er is inderdaad sprake van een rechts offensief, met al het zware ideologische geschut dat daarbij in stelling gebracht kan worden. Het is, ook voor vele partijgenoten van Van den Berg, 'vanzelfsprekend' dat er bezuinigd moet worden. Het gaat 'nou eenmaal' slecht met de ekonomie. Er zit niks anders op dan de ellende 'zo rechtvaardig mogelijk' te verdelen. Den Uyl kwam in zijn recente debat met CDA-leider De Vries ook niet verder dan dit soort platvloersheden.

Ook die 'vanzelfsprekendheid' is een deel van het - rechtse - ideologische offensief. Er is de ondernemers, net als hun politieke en ekonomische slippendragers, alles aan gelegen de krisis voor te stellen als een soort natuurramp. Dat is ze natuurlijk helemaal niet. Krisen horen bij het kapitalisme als de zee bij het strand. Ze worden veroorzaakt door de planloze, chaotische manier waarop in het bestaande ekonomische stelsel produktie en distributie zijn georganiseerd. Maar die - werkelijke - oorzaak van de krisis aan het licht te brengen? Dat is iets waar meneer Wagner, of meneer Lubbers, of zelfs meneer Den Uyl helemaal niets voor voelen. Daarmee zou namelijk het ideologische rookgordijn wel eens kunnen scheuren, het rookgordijn waarachter de manipulaties van de (grote) ondernemers en hun vriendjes verborgen dienen te blijven.

Bezuinigen helpt niet

Intussen wordt het ook voor de opiniemakers steeds moeilijker de werkelijkheid uit de weg te gaan. Nog maar kortgeleden was voor hen bezuinigen een vanzelfsprekendheid. De ekonomie gaat nou eenmaal slecht; er zit niks anders op dan de ellende 'zo rechtvaardig mogelijk' te verdelen. Over wat nou eigenlijk 'rechtvaardig' is kunnen bijvoorbeeld De Vries (CDA) en Den Uyl (PvdA)

wel wat van mening verschillen, maar verder dan nuances gaan ook die verschillen niet. Bezuinigen moet! Liefst geen woord over de oorzaak van de ekonomische ellende. Die moet een natuurramp lijken want anders komt het kapitalisme in gevaar en wie zou dat nou willen? Intussen zit de Nederlandse ekonomie in een diep dal en zal ze ook niet profiteren van de lichte, tijdelijke opleving die in een aantal andere landen verwacht wordt. De ekonomische sterrenwischelaars verwachten hier volgend jaar een werkloosheid van zo'n 20 procent en een daling van de konsumptie met 12 procent. In de onderlagen van de maatschappij vreet de verpaupering steeds verder door. De door Lubbers c.s. ingeslagen weg lijkt regelrecht naar de afgrond te leiden.

Ook de bovenkant begint zich daar ongerust over te maken. Men vraagt zich af hoelang de maatschappij de opgeroepen spanningen nog kan verdragen en hoe voorkomen kan worden dat er sociale uitbarstingen komen. NRC/Handelsblad praat al over een keus tussen de duivel en de blauwe zee. Niet alleen lopen door de aangekondigde bezuinigingen de bestedingsmogelijkheden van een groeiend deel der bevolking steeds verder terug, ook de bedrijven die het van de binnenlandse markt moeten hebben komen erdoor in grote

moeilijkheden. Alleen de export zal wellicht wat toenemen. Maar wat dat gaat opleveren is hoogst twijfelachtig. De Nederlandse betalingsbalans is al geruime tijd sterk positief. In 1982 een overschot van 12 miljard. Dat komt vooral door de reële loonsverlagingen van de laatste jaren en de niet geringe opvoering van de arbeidsproduktiviteit. Dat is allemaal minder gunstig dan het misschien lijkt. De door het buitenland gekochte Nederlandse goederen en diensten moeten ook met Nederlandse guldens betaald worden. Daar is dus een grote vraag naar op de internationale geldmarkten. En wat gebeurt er als de vraag stijgt?

Dan gaat de prijs, in dit geval de wisselkoers omhoog. Daarmee gaat dan op iets langere termijn ook weer het prijsvoordeel verloren waarvoor we zo nodig moesten 'inleveren!' *De cirkel is rond en we kunnen weer opnieuw beginnen...*

Het helpt dus geen donder of je de kosten verlaagt, of het nou is door loonsverlagingen, rationalisaties of vernieuwingen. Het daaruit voortvloeiende konkurrentievoordeel wordt in de kortste keren weer opgevreten door de koersstijging. Ekonomen en vooral vakbondsideologen zouden er goed aan doen deze kant van de medaille naar boven te draaien. Nog beter is het als arbeidsters en vakbondsakтивisten het sprookje van 'inleveren helpt' kordaat op de schroothoop zouden gooien. Inleveren helpt je alleen maar van de wal in de sloot.

Protektionisme, wie tegen wie?

Hoe verder de krisis de verschillende nationale ekonomieën ontwricht, hoe radelozer gezocht wordt naar middelen om althans het eigen straatje zo schoon mogelijk te houden. Niet alleen 'inleveren' is tegenwoordig 'noodzaak' we moeten ook de 'eigen' industrie beschermen tegen het buitenland. Als Defensie een kledingorder te vergeven heeft, kun je er donder op zeggen dat er Kamervragen komen of die order toch vooral aan een Nederlands bedrijf

PROTEKTIONISME, INFLATIE/DEFLATIE

gegund kan worden. Ons aller Neelie riep kortgeleden de vaderlandse rederijen op nieuwe schepen, als ze die al aanschafte, toch vooral op Nederlandse werven te laten bouwen. Toen de Nederlandse Spoorwegen een paar jaar geleden lokomotieven en wagons wilden bestellen bij het Westduitse bedrijf Talbot vond Wim Kok dat van de gekke. Hij vond dat de jaren geleden gesloten fabriek van rollend materieel Rolma Utrecht maar weer geopend moest worden. Niet alleen ministers, kamerleden en vakbondsvoorzitters lijden aan dit soort gedachtenkronkels. Ook arbeid(st)ers en linkse intellectuelen vinden soms dat de werkloosheid in Nederland bestreden kan worden - en dus moet - door in de eerste plaats het 'eigen' bedrijfsleven van orders te voorzien. Nou is dat niks nieuws. Ook wat dat betreft zijn de jaren dertig weer terug. Toen ook schreeuwden de affiches ons toe: *'Koop Nederlandse waar, dan helpen wij elkaar!'* Dat advies werd trouwens door het kopend publiek op vrij grote schaal opgevolgd. Niet dat het wat hielp. In andere landen heerste dezelfde ziekte en het gevolg van de remedie was alleen dat de toch al minimale wereldhandel nog verder inschroepelde.

Typisch nederlands is het overigens allemaal niet. De Britse reclameborden en aanplakzulen zijn vergeven van de leus *'buy British'* - koop Brits. De Franse (socialistisch/kommunistische) regering neemt maatregelen om de invoer van buitenlandse producten te belemmeren. De EEG als geheel houdt trouwens al jaren Derde Wereld-producten op een afstand door er idioot hoge invoerrechten op te heffen

- die Jan en Janny Modaal dan weer flink in hun portemonnee voelen. En de EEG-heren steggelen eindeloos met de regering van de Verenigde Staten over de maatregelen van de VS om de eigen bedrijfstakken te beschermen. De jongste UNCTAD-konferentie in Belgrado leverde een intreuwig beeld van het 'nationale' egoïsme, de zucht om de gevolgen van de kapitalistische crisis zoveel mogelijk op anderen af te wentelen. De bacil van het protektionisme zit dus in de lucht. Ook mensen van wie je dat misschien niet zou verwachten blijken er mee besmet te zijn. We noemden al Wim Kok, die het kennelijk minder erg vindt wanneer Westduitse arbeid(st)ers (die van Talbot Aken) werkloos raken dan wanneer dat Nederlandse collega's overkomt. Een merkwaardig standpunt voor iemand die, toen hij dat pleidooi voerde, nog voorzitter was van het Europees Verbond van Vakverenigingen! Nu is Kok niet slechter dan velen van zijn collega's. De Amerikaanse vakbond voor de autoindustrie UAW vroeg, *samen met Ford Motor Corporation*, om bescherming van de Amerikaanse autoindustrie tegen de Japanse concurrentie. Heel hard wordt er in Groot-Brittannië geschreeuwd om protektionistische maatregelen. Waarom eigenlijk? Wel, de Britse ondernemers hebben, tientallen jaren lang, hun productieapparaat schandelijk verwaarloosd. Ze weigerden hun winsten te herinvesteren op een schaal die hun voornaamste buitenlandse concurrenten aanhielden. Daarmee ging een groot

deel van de britse concurrentiekracht verloren. Het Britse aandeel in de wereldhandel liep tussen 1961 en 1978 terug van 12,7% naar 7%. In diezelfde periode verdubbelde Japan zijn aandeel en haalde daarmee de Britten ruimschoots in. Zelfs op hun binnenlandse markt konden de Britse kapitalisten de strijd niet winnen. Stellen we het peil van de import in 1963 op 100 dan was het in 1978 gestegen tot 600. De export daarentegen bleef op een povere 200 steken.

Die voortdurende stijging van de stroom importgoederen verontrust de Britse arbeidsters - en geen wonder. Hun werkgelegenheid brokkelt, mede daardoor, steeds verder af. Maar de 'oplossing' van invoerbepalingen werkt - als ze al werkt - alleen maar op korte termijn. Op de langere duur heeft ze zelfs een averechtse uitwerking. De roep om protektionisme komt bovendien uit een verdachte hoek. Namelijk die van dezelfde ondernemers die nagelaten hebben om op tijd en voldoende te investeren. Het is dan ook op zijn zachtst gezegd opmerkelijk dat de groep rond het linkse Labourblad *Tribune* en de Britse kommunistische partij proberen de arbeid(st)ers op deze doodlopende weg te lokken. Er worden importbelemmeringen gevraagd voor Japanse auto's en elektronische goederen, voor chemicaliën en tapijten uit de Verenigde Staten, voor Poolse schoenen en Oosteuropese confektie. Daarnaast voeren de appelteilers een aktie tegen de Franse Golden Delicious. Dat laatste is heel typerend. Waardoor zitten die appelboeren zo in de knel? *The Times* wierp al in 1980

PROTEKTIONISME, INFLATIE/DEFLATIE

enig licht op de oorzaak: 'De Engelsen zijn de minderen wat betreft reclame, verpakking, kwaliteitscontrole en kapitaalinvesteringen (meer dan 30% van de Britse boomgaarden is meer dan 25 jaar oud, tegen slechts 10% van de Franse).' De hele situatie in een notedop. In de andere bedrijfstakken is het weinig anders.

Protektionisme, niet in ons belang

Net als in Groot-Brittannië komen de importen in Nederland uit alle delen van de wereld. Dat geldt in grote mate voor de hele EEG. Als er gepraat wordt over importbeperkingen dan willen sommigen de landen van de Derde Wereld daarvan uitsluiten. Dat ziet er op het eerste gezicht heel nobel uit. Maar de konsekwentie ervan is dat de beperkingen gericht zouden worden tegen de economisch sterkere landen. Precies degene die het hardst terug kunnen slaan. Zij zullen ongetwijfeld op hun beurt hun grenzen gaan sluiten voor goederen uit het buitenland. Dat betekent dat de wereldhandel nog verder inkrimpt. Hebben *wij* daar belang bij? Bepaald niet. Geen enkel land, geen enkele arbeidersklasse zal er op den duur enig voordeel van hebben. Integendeel. Juist de landen die sterk afhankelijk zijn van hun uitvoer zullen blijken uiterst kwetsbaar te zijn. Nederland is er daar zeker één van. Na de tweede wereldoorlog heeft juist het opheffen van de handelsbelemmeringen een enorme bijdrage geleverd aan de economische opbloei en het ontstaan van een vrijwel volledige werkgelegenheid in het begin van de jaren zeventig. Aan de andere kant werd de crisis van de jaren dertig onnoemelijk verscherpt door het stompzinnige protektionisme dat toen in vrijwel de gehele kapitalistische wereld als hoogste wijsheid werd beschouwd. Kapitalistische ondernemers zijn niet geïnteresseerd in het opvoeren van de produktie op zichzelf. Nog minder belang hebben zij bij een volledige werkgelegenheid. Wat hen werkelijk drijft is de maximalisering van de winst. Als ze 'beschermd' worden door hoge invoertarieven en importbeperkingen zijn ze nog minder bereid om te investeren. Ze blijven dan rustig doorwerken met een verouderd en dus duur produktie-apparaat. In die

'beschermde' markt hebben ze toch niets meer te vrezen? Ze kunnen dan ook vrijelijk hun prijzen opdrijven en de inflatie versterken. De daaruit voortvloeiende daling van de koopkracht leidt weer tot het verdwijnen van werkgelegenheid - precies het tegendeel van wat sommige vakbondsleiders met importbelemmeringen willen bereiken.

De roep om protektionistische maatregelen lijkt nog niet al te luid te klinken. We moeten echter scherp opletten. De vakbondsleiders weten duidelijk geen raad met de crisis. De ene nota volgt op de andere en wordt na korte tijd alweer bij het grof vuil gegooid. Het is helemaal niet ondenkbaar dat vakbondsleiders zich uit kortzichtig opportunisme op het hellende vlak van het protektionisme laten lokken. En de kans is dan groot dat ook vakbondsleden zich daarin laten meeslepen. Dan krijgen we situaties waarin bedrijfssluitingen of massaontslagen niet meer worden beantwoord met het bezetten van het bedrijf of het platleggen ervan. Dan trekt men - *samen met de directie!* - op naar het Binnenhof om daar importbeperkingen te eisen...

Inflatie omlaag, werkloosheid omhoog

De inflatie schijnt in de kapitalistische economieën op de terugweg te zijn. Wat dat betreft zou men kunnen zeggen dat het beleid van de diverse regeringen succesvol is geweest. Of het uiteindelijk effect onverdeeld gunstig is, is een andere vraag. De prijs is namelijk erg hoog. Het anti-inflatiebeleid werd met zo harde hand gevoerd dat een groot aantal bedrijven erdoor in vaak grote moeilijkheden kwam. Vele ervan moesten de strijd zelfs geheel opgeven. Met de daling van de inflatie liep in de meeste landen de werkloosheid op tot hoogten die een paar jaar geleden nog onvoorstelbaar leken. Parallel daarmee werden de sociale voorzieningen tot op het bot uitgebeend. De hoge inflatie bracht ook een uitzonderlijk hoog rentepeil mee. Daardoor zakte de toch al geringe lust tot investeren nog verder in. Is er, nu de inflatie grotendeels bedwongen lijkt, reden om aan te nemen dat er meer geïnvesteerd gaat worden? Het

antwoord is, in zijn algemeenheid, nee. Geïnvesteerd wordt er, in een kapitalistische economie, alleen indien verwacht kan worden dat het geïnvesteerde kapitaal minstens een gemiddelde winst oplevert. Gezien de nog steeds voortdurende overcapaciteit in de meeste sectoren van het bedrijfsleven blijft de kans daarop voorlopig klein. Als de - internationale - vraag aantrekt zal in de eerste plaats de nu onbenutte capaciteit weer in bedrijf gesteld worden. Een gunstige invloed op het werkloosheidscijfer valt er al evenmin van te verwachten. Eventuele nieuwe investeringen zullen immers meestal plaatsvinden in arbeidsbesparende machines en technieken.

De arbeidersklasse in de verschillende kapitalistische landen heeft dus wel de prijs moeten betalen voor de strijd tegen de inflatie, de vruchten ervan gaan, zoals gewoonlijk, de andere kant op. Het zijn vooral de banken en de multinationals die profiteren van de thans aanwezige prijsstabiliteit. De vreugde is dus zeer getemperd. En of de gevolgen op een wat langere termijn zo gunstig zullen zijn valt ook te betwijfelen - althans wat de positie van de arbeidersklasse betreft. Nu is de langdurige, hardnekkige inflatie van de laatste jaren een, historisch gezien, merkwaardig verschijnsel. In vorige crisisperiodes zakte, met de bedrijvigheid, ook het prijspeil vrijwel onmiddellijk in. Bij teruglopende omzetten probeerden grote en kleine ondernemers hun marktaandeel intact te houden door hun prijzen te verlagen. Mede daardoor kwamen ook de lonen onder druk te staan. Massawerkloosheid en prijsdalingen zorgden ervoor dat de lonen snel daalden. Ook de grondstoffenprijzen kwamen onder een neerwaartse druk te staan. Voorzover ze afkomstig waren uit gekoloniseerde landen werden de prijsverlagingen door de koloniserende mogendheid zonedig met harde hand afgedwongen.

De huidige crisis vertoont wat dat betreft een iets anders beeld. Ongeveer in 1973 begon de wereld economie - voorzover het gaat om de kapitalistische landen - aan een lange neerwaartse golf. Die leidde tot een toenemende stagnatie en later tot een ernstig teruglopen van de economische bedrijvigheid. Maar ditmaal zagen we niet meteen de prijzen zakken. Dat heeft veel te maken met de sinds de jaren dertig fors

PROTEKTIONISME, INFLATIE/DEFLATIE

voortgeschreven kapitaalskoncentratie en monopolievorming. Die hebben een groot deel van de klassieke concurrentie uitgeschakeld. Maar ook de koloniale revolutie van na 1945 is een faktor van betekenis. De politieke dekolonisatie heeft de meeste vroegere koloniën niet bevrijd van de economische overheersing door koloniale grootmachten. Zij heeft hen echter wel een grotere armslag gegeven om hun eigen economieën althans enigszins te beschermen. De internationale oliemarkt is daar een sprekend voorbeeld van. Pas na het tot stand komen van de OPEC slaagde een aantal vroegere koloniën erin voor hun aardolie prijzen te bedingen die min of meer in overeenstemming zijn met de wereldmarktprijzen. Dat geldt ook, zij het minder spektakulair, voor een aantal andere grondstoffen, als is ook ten aanzien daarvan de uitbuiting van de Derde Wereld door de geïndustrialiseerde, kapitalistische landen nog geenszins ten einde. Een andere, niet te onderschatten faktor is de toegenomen kracht van de arbeidersklasse. De loontrekkers vormen thans de overgrote meerderheid van de bevolking der ontwikkelde, kapitalistische landen. De vroegere middenlagen zijn voor het grootste deel verdwenen en kunnen niet meer tegen de arbeidersklasse uitgespeeld worden. Daardoor is, ondanks een meestal belabberde leiding, de arbeidersbeweging er vrij lang in geslaagd werkelijke loonsverlagingen tegen te houden of ze in ieder geval te vertragen. Ook de afbraak van de sociale voorzieningen loopt, door de toegenomen weerstand, minder vlot dan de heersende machten graag zouden willen - al gaat het de laatste tijd verdomd snel.

Van inflatie naar deflatie?

Mede door dit alles is de wereldeconomie niet, zoals vrijwel meteen in 1929, zonder meer in elkaar geklapt. Mede daardoor ook sloeg de inflatie niet meteen om in een deflatie. Maar de voornaamste faktor die de prijsstijgingen bleef voeden wordt gevormd door de grote multinationale ondernemingen. Door hun enorme aandeel in de markt - en ook door een stelsel van prijsafspraken - en tenslotte door hun greep op de verschillende deelmarkten schakelen deze giganten de prijskoncurrentie voor een groot deel uit. Zij maken zelf hun prijzen; ze zijn niet meer geheel onderworpen aan de anonieme krachten van de markt en de concurrentie. Als er op dit moment een tendens zichtbaar wordt waarbij de inflatie dreigt om te slaan in een deflatie - daling dus van het algemene prijspeil - dan is dat niet zonder meer een reden om hoera te roepen. Het gaat om een symptoom van verschuivende machtsverhoudingen. Zowel de grondstofproducerende landen als de arbeidersbeweging in de geïndustrialiseerde kapitalistische landen hebben aan kracht ingeboet. Beide zijn thans bereid verslechtering te slikken waar ze tien, zelfs vijf jaar geleden niet over gedacht zouden hebben. We bevinden ons op een griezelig hellend vlak. De arbeidersbeweging heeft zich, vooral door een volstrekt falende leiding, met de rug tegen de muur laten drukken. Slagen we er niet in spoedig weer in de aanval te gaan dan worden we zonder enige twijfel door de muur heengedrukt.

Er staan grote aanvallen op ons levenspeil voor de deur. De logica van het kapitalisme dwingt de ondernemers en hun regering ertoe de lonen en vooral de uitkeringen drastisch te verlagen. Men heeft de inflatie vrijwel onder de knie gekregen; een voor de ondernemers lastig bijverschijnsel daarvan is dat er langs die weg bijna niets meer van ons te jatten is. 'Dus' zoeken ze andere wegen, meer direkte. Het wordt de hoogste tijd dat we leren écht terug te slaan. Op een zonnige zaterdag door Utrecht wandelen is misschien wel leuk; het zet verdomd weinig zoden aan de dijk als we geen effectievere middelen vinden om de bazen op hun nummer te zetten. Wim Kok en zijn kollega's willen gaan 'lobbyen'. Zullen ze nooit leren dat met de 'heren' alleen maar te onderhandelen valt uit een positie van macht? Wie stapt er nou, alleen gewapend met een vriendelijke glimlach, een hok vol hongerige roofdieren binnen? Dan vraag je er toch om opgevreten te worden?

Rein van der Horst